

6. Пентилюк М.І., Онукевич Т.Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: Навчальний посібник. – К.: “Ленвіт”, 2006. – 134с.
7. Пентилюк М.І., Онукевич Т.Г. Сучасний урок української мови. – Х.: Вид. група “Основа”, 2007. – 176с.
8. Степанишин Б. Як донести до учнів багатство, красу і велич рідної мови //Дивослово. – 1996. – №7. – С.51.
9. Шелехова Г.Т. Система роботи з розвитку зв’язного мовлення на уроках рідної мови в середній школі. – К., 1996.

Кучеренко И. А.

*МЕСТО УРОКОВ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ
В СИСТЕМЕ ШКОЛЬНОГО ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ*

В статье обозначено место уроков развития коммуникативных умений и навыков в системе современного языкового образования, охарактеризованы их особенности, даны рекомендации по их проведению в общеобразовательной школе.

Ключевые слова: урок, урок развития связной речи; урок развития коммуникативных умений.

Kucherenko I.A.

*LOCATION OF LESSONS COMMUNICATIVE ABILITIES AND SKILLS IN LANGUAGE
EDUCATION SCHOOL SYSTEM*

The article describes the lessons place the development of communicative skills in modern language education system, characterized their features are presented and recommendations for their conduct in school.

Key words: lesson, lesson development coherent speech; a lesson in the development of communication skills.

УДК 373. 016:811.371

Лещенко Г.П.

***ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ
УКРАЇНОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ І СЕРЕДНЬОЇ
ШКОЛИ***

У статті досліджується проблема формування комунікативної україномовної компетенції учнів початкової та середньої школи на засадах наступності та перспективності, які розглядаються автором як необхідна умова навчання, що охоплює мету, зміст шкільного курсу української мови, підходи, методи, прийоми та засоби навчання.

Ключові слова: комунікативна компетенція, наступність, мета, зміст, підходи, методи, засоби та етапи навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кінець ХХ століття – початок ХХІ характеризується посиленням комунікативної спрямованості шкільної мовної освіти, впровадженням у навчальний процес досягнень комунікативної лінгвістики (Ф.Бацевич), текстології (В.Мельничайко), когнітивної та прагматичної лінгвістики (М.Пентилюк, О.Горошкіна), уведенням компетентнісного підходу, що виявляється у розробці стандартів, перегляді підходів, оновленні змісту, доборі методів, прийомів, форм роботи, створенні нових технологій навчання.

Нині мета шкільного курсу української мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка вільно володіє уміннями і навичками у всіх видах мовленнєвої діяльності, тобто у формуванні комунікативної компетенції школярів [6,

с.5]. Оскільки шкільний курс української мови є єдиним з 1 по 12 клас, то має існувати певна узгодженість і взаємозв'язок між початковим і базовим компонентами змісту мовної освіти, які, в свою чергу, повинні враховувати досягнення дошкільної лінгводидактики. Натомість ми бачимо навіть у нормативних документах понятійну, термінологічну неузгодженість, невідповідність форм і методів навчання української мови. Крім того, феномен комунікативної компетенції досліджується окремо для різних освітніх ланок, а це не може не позначитися на результатах навчання. Отже, проблема формування комунікативної компетенції як центрального і наскрізного лінгводидактичного поняття передбачає реалізацію принципів наступності та перспективності на теоретико-пошуковому і практичному етапах дослідницької діяльності. Більшість вчених розглядає компетенцію як динамічне поняття, яке має свої вікові особливості (А.М.Богущ, М.С.Вашуленко, Г.М.Шелехова, О.Н.Хорошківська тощо), необхідно визначити зміст, рівневу організацію та передбачувані результати на кожному етапі розвитку і навчання дитини.

Отже, *актуальність* обраної теми зумовлюється соціальним замовленням суспільства на формування мовної особистості, нерозробленістю в українській лінгводидактиці наступно-перспективного підходу до вивчення мови як засобу спілкування, новизною компетентнісного підходу до навчання та виховання тощо.

Аналіз основних досліджень з проблеми. Підґрунтям для створення методики формування комунікативної компетенції на основі наступно-перспективних зв'язків можуть бути праці українських учених та науковців країн СНД і західних авторів проекту РООН в Україні, присвячені проблемам дослідження наступності і перспективності у формуванні мовленнєво-комунікативних умінь школярів, впровадження компетентнісного підходу до навчання української мови. Результатами цих досліджень стали такі здобутки:

- 1) *педагогічне та лінгводидактичне трактування наступності та перспективності, обґрунтування важливості їх реалізації у навчальному процесі* (Б.Ананьєв, О.Архипова, А.Богущ, М.С.Вашуленко, О.Вашуленко, Ш.Ганелін, С.Годник, С.Гончаренко, В.Давидов, Т.Донская, Л.Занков, Л.Запорожець, К.Золотар, В.Котирло, О.Кухта, О.Люблінська, Ю.Львов, М.Машовець, А.Орлова, О.Савченко, Ю.Самарин, Д.Тихомиров, Л.Федоренко, Л.Чемоніна, М.Ярмаченко та ін.);
- 2) *формування нової парадигми результатів навчання, впровадження компетентнісного підходу до освіти* (В.Аніщенко, Н.М.Бібік, В.Богданова, Л.Ващенко, І.Гушлевська, Ж.Делор, І.Єрмаков, І.Зимня, В.Краєвський, О.І.Локшина, А.Маркова, Н.Ничкало, О.Овчарук, І.Осмоловська, О.Пометун, Дж.Равен, О.Савченко, І.Тараненко, О.Тубельський, І.Фішман, А.Хуторський, Р.Чернишова, С.Шишов та ін.);
- 3) *розробка практичних методик розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності та мовленнєво-комунікативних умінь молодших школярів та учнів середніх класів* (Н.Бондаренко, Н.Веніг, І.Гудзик, О.Горошкіна, Т.Донченко, І.Зимня, Л.Златів, В.Капінос, Т.Ладиженська, В.Мельничайко, С.Омельчук, М.Пентилюк, М.Плющ, О.Петрук, Л.Скурагівський, В.Статівка, О.Суворова, С.Цінько, Г.Шелехова та ін.);
- 4) *дослідження феномену комунікативної компетенції та її місця у формуванні загальної компетентності учня* (О.Бастрикова, А.Богущ, Н.Болотнова, Н.Бондаренко, А.Бронська, Н.Веніг, М.Вятютнев, М.Гез, Н.Глізерина, Ізаренков, В.Колшанський, С.Карпенко, А.Константинова, Л.Лазаренко, Л.Місенг, І.Нагрибельна, Т.Симоненко, Н.Соколенко, Л.Федорова, О.Хорошківська).

Незважаючи на перераховані здобутки, проблема формування комунікативної українськомовної компетенції школярів на засадах наступності належить до нерозроблених питань вітчизняної лінгводидактики.

Мета нашої розвідки полягає у визначенні шляхів формування комунікативної компетенції учнів початкової і середньої школи на засадах наступності та перспективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблемами розвитку мовлення дошкільнят, окресленням основних напрямів формування мовної, мовленнєвої і комунікативної компетенцій плідно займається А.М.Богуш. Під *комунікативною компетенцією* дошкільнят цей науковець розуміє комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися у ситуації спілкування. А.М.Богуш зазначає, що компетенції мають вікові характеристики, які розглядаються як орієнтовні показники розвитку особистості на кожному віковому етапі [1]. Формування мовної особистості продовжується у школі, курс рідної мови є єдиним з 1 по 12 клас, хоча на рівні змісту, мети, завдань існують суттєві відмінності між віковими ланками. Мета вивчення української (рідної) мови в початковій школі полягає не лише в опануванні грамоти, а й у мовленнєвому розвитку молодших школярів – умінь висловлюватися в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення, тобто у формуванні початкової мовленнєвої компетенції [7, с.3]. На рівні початкової школи це означає, в першу чергу, навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, монологічного і діалогічного мовлення, збагачення словникового запасу, засвоєння найважливіших норм культури спілкування, інтелектуальний, емоційний, естетичний, моральний розвиток особистості. Таким чином, початковий курс рідної мови зорієнтований на формування мовленнєвої (комунікативної) компетенції. Терміном “*комунікативна компетенція*” у методиці викладання української мови оперує О.Н.Хорошковська, яка розуміє під КК “*уміння і навички різних видів мовленнєвої діяльності*” [8]. У програмі для початкових класів [7] наводяться вимоги щодо розвитку умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності, але сам термін “компетенція” не використовується. Незважаючи на різні погляди науковців щодо визначення інтегративного поняття *комунікативна компетенція*, його змісту, кількісного складу, різні назви компонентів, різну рівневу організацію, навіть існування різних понять (*комунікативна компетенція, комунікативні здібності, мовленнєва здібність, мовленнєва компетентність*), дослідники проблеми єдині у виділенні мовної і мовленнєвої компетенцій. Оскільки у Держстандартах виокремлюються 4 змістових ліній: мовленнєва, мовна, соціокультурна, стратегічна (діяльнісна), то до складу комунікативної компетенції слід увести компоненти, які відповідають цим змістовим лініям.

Результати ознайомлення з науковою літературою та аналіз багатьох визначень комунікативної компетенції дозволив нам сформувати власне розуміння цього поняття стосовно володіння рідною мовою і визначити її змістове наповнення [3].

Принцип наступності передбачає таку організацію навчального процесу, за якої здійснюється опора нового матеріалу на раніше вивчений. Новий матеріал, на думку науковців, взаємодіє зі старим, вливається в існуючу систему знань, краще усвідомлюється, а старі знання під впливом нового матеріалу поглиблюються, удосконалюються, стають більш гнучкими і мобільними, і в свою чергу слугують опорою для засвоєння майбутніх знань, тобто, крім наступних, існують ще й перспективні зв'язки [2]. Ці загально дидактичні закономірності притаманні усьому процесу навчання української мови, стосуються не тільки знань, а й формування умінь і навичок. Отже їх потрібно враховувати у формуванні КК.

Вивчення лінгводидактичної літератури та аналіз практики формування комунікативної україномовної компетенції школярів дозволяють передбачити, що цей процес буде ефективним за умов:

- 1) забезпечення реалізації принципів наступності та перспективності:
 - добору теоретичного матеріалу, методів та прийомів вивчення мовленнєвих понять учнями 4, 5-х класів. Це виявляється у визначенні основних понять, вивченні розділу “Текст”, ознайомленні з особливостями усіх видів мовленнєвої діяльності, використання інтерактивних методів і форм роботи на уроці;
 - засвоєнні нових теоретичних (текстотворчих) понять на основі зв'язків з раніше отриманими знаннями, що знайде відображення у підручниках (узагальнювальні таблиці на основі мовного і мовленнєвого матеріалу, системи запитань, зорові опори тощо);

- засвоєння нових знань учнями початкових класів як основа для перспективного вивчення матеріалу в середніх і старших класах;
- узгодження вимог до формування мовленнєво-комунікативних умінь учнів початкової школи та п'ятикласників (чітке змістове їх визначення у структурних розділах програм, побудова системи вправ у підручниках для поетапного формування умінь в усіх видах мовленнєвої діяльності на соціокультурному матеріалі);
- розвиток ціннісних орієнтацій школярів як результат взаємодії старих і нових знань, попереднього і нового досвіду.

2) урахування інтегративного характеру комунікативної компетенції:

- використання міжпредметної та внутрішньопредметної інтеграції (діяльнісної – ігрової, художньої, театральної, трудової; мовленнєвої, мовної), що виявляється у проведенні бінарних інтегрованих уроків, спостережень, використанні і укладанні словників різних типів, завдань комплексного характеру, які містять опору на знання з інших предметів, інтегрованих завдань, які охоплюють усі мовні рівні тощо);
- проведення системи уроків української словесності;
- взаємопов'язане формування умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності, лінгвістичної, мовленнєвої та соціокультурної компетенцій;
- інтеграція різних видів діяльності (пізнавальної, мовленнєвої, ігрової, образотворчої, художньо-словесної тощо);
- надання пріоритету комплексній роботі з текстами культурологічної тематики різних типів і стилів мовлення як дидактичному матеріалу.

3) поєднання функціонально-стилістичного, соціокультурного, культурологічного, текстоцентричного, системно-мовного, проблемного підходів у навчанні української мови.

4) пріоритетності комунікативно-діяльнісного підходу до проведення уроків рідної мови.

5) стимулювання репродуктивної та продуктивної мовленнєвої діяльності, у тому числі і за допомогою ситуативних завдань.

Висновки. Поступове впровадження компетентнісного підходу, визначення мети шкільного курсу української мови як формування комунікативної компетенції учнів, безперервний характер мовної освіти в Україні передбачає реалізацію принципів наступності і перспективності в оволодінні знаннями, формуванні комунікативно-мовленнєвих умінь, що має виявлятися в термінологічно-понятійній узгодженості в програмах усіх рівнів шкільної мовної освіти, представленні матеріалу у підручниках, доборі методів і прийомів навчання.

Перспективним вважаємо перевірку окреслених у статті шляхів формування КК та практичне підтвердження ефективності висунутої гіпотези.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш Алла. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. – Запоріжжя: Просвіта, 2002. – 216с.
2. Вашуленко О. Питання наступності в педагогічній теорії / О.Вашуленко // Педагогіка і психологія, 2005. – № 4 (49). – С. 49 – 59.
3. Лещенко Г. Комунікативна україномовна компетенція школярів у контексті сучасної мовної освіти // УМЛШ. – 2003. – №7. – С. 2 – 5.
4. Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / М.Пентилюк // УМЛШ, 2010. – №2. – С. 2 – 5.
5. Пентилюк М. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / М.Пентилюк // УМЛШ. – 1999. – № 3. – С. 8-10.
6. Програми загальноосвітніх навчальних закладів. Рідна мова. – 5 – 12 класи. – К.: Ірпінь, 2005. – 178 с.
7. Програми для середньої загальноосвітньої школи. – 3–4 класи. – К.: Початкова школа. – 2003. – 296 с.

8. Хорошковська О.Н. Лінгводидактична система початкового навчання української мови у школах з російською мовою викладання. – К., 1999. – 305 с.

Лещенко А.П.

ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНОЙ УКРАИНОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ И СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ

В статье исследуется проблема формирования коммуникативной украиноязычной компетенции учащихся начальной и средней школы на основе преемственности и перспективности, которые рассматриваются автором как обязательное условие обучения украинскому языку.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, преемственность в обучении, цель, содержание, подходы, методы и этапы изучения украинского языка, система формирования коммуникативной компетенции.

Leshchenko G.P.

CONTINUITY IN FORMATION COMMUNICATIVE UKRAINIAN LANGUAGE COMPETENCE OF PUPILS INITIAL AND HIGH SCHOOL

In article the problem of formation communicative ukrainian language competence of pupils initial and high school on the basis of continuity and perspectivity which are considered by the author as a training indispensable condition to the Ukrainian language is investigated.

Key words: the communicative competence, continuity of training, the purpose, the maintenance, approaches, methods and stages of studying of the Ukrainian language, system of formation of the communicative competence.

УДК 372.46

Максимчук Г.М.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СЛОВНИКА-МІНІМУМУ ЗАДЛЯ ЗАСВОЄННЯ ЕТНОКУЛЬТУРОЗНАВЧОЇ ЛЕКСИКИ

У статті розкривається поняття “лексичний мінімум”, аналізуються принципи і критерії, що впливають на його відбір.

Ключові слова: лексичний мінімум, етнокультурознавча лексика, принципи словникового відбору.

Постановка проблеми. Цінність рідної мови як національного джерела формування особистості ставить перед сьогоденною початковою школою важливі завдання – донести до кожної дитини культурні та духовні надбання українського народу, оживити його мовні багатства, сприяти їх свідомому засвоєнню і використанню у власному мовленні.

Значуща і обґрунтована необхідність проведення лексичної роботи розкрита вченими А. Богуш, Н. Луцан, Є. Радіною, О. Усовою, Н. Чепелюк, педагогічні принципи роботи закріплення нових слів розроблені Р. Дружененко, Л. Федоренко, Є. Тіхеевою, особливості розвитку словника в різних видах діяльності встановлені Н. Савельєвою, (збагачення словника дітей у процесі трудової діяльності), Л. Бірюк (розширення словника на уроках читання) тощо.

Основи збагачення мовлення учнів досліджували М. Баранов, О. Біляєв, Ф. Буслаєв, В. Добромислов, Л. Кутенко, Т. Ладиженська, В. Масальський, Н. Пашковська, М. Пентиліук, О. Потебня, Т. Усатенко, К. Ушинський та ін.

Проблемам нового підходу до вивчення української мови, що ґрунтуються на визначенні взаємодії мови і культури, світобачення й традицій українців, присвячені роботи учених О. Неживого, В. Кононенка, В. Ужченка. Ґрунтовними є методичні дослідження